

NKRFs REVISJONSKOMITÉ

Til
NKRFs medlemmer

Oslo, den 19.1.2016

INFORMASJONSSKRIV 1/2016 – REVISORS OPPGAVER VED REVISJON AV SELVKOSTOMRÅDER I ÅRSREGNSKAPET

0. Innledning

Revisjonskomiteens informasjonsskriv fra komiteen 4. juni 2004 (nr. 3/2004) har, sammen med regelverket for de enkelte selvkostområdene, herunder retningslinjer fra departementet, angitt rammene for revisors arbeid på selvkostområdene. Med virkning fra 2015 har det kommet nye retningslinjer for beregning av selvkost. Dette informasjonsskrivet erstatter skrivet fra 2004.

1. Regelverk

De enkelte lov- og forskriftsbestemmelsene gir de rettslige rammene for hvor store gebyrer kommunen kan ta for de ulike tjenestene. Kommunal- og moderniseringsdepartementets Retningslinjer for beregning av selvkost for kommunale betalingstjenester (H-3/14), angir de prinsipper som bør benyttes i selvkostkalkyler innenfor alle typer av kommunale tjenester der selvkost er satt som tak.

Selvkostbegrepet er i H-3/14 definert slik:

Selvkost er den totale kostnadsøkningen en kommune eller et selskap påføres ved å produsere en bestemt vare eller tjeneste.

Boks 1 Definisjon av selvkost

Selvkostprinsippet nærmere innhold beror på en tolkning av lover og forskrifter for de ulike tjenesteområdene. Retningslinjene for beregning av selvkost er ikke rettslig bindende overfor kommunene, men kan likevel tjene som et sentralt tolkningsmoment i vurderingen av hvilke kostnader en kommune kan kreve dekket gjennom brukerbetaling fra innbyggerne.

Retningslinjene har til hensikt å angi en økonomifaglig standard for beregning av selvkost og praktisering av selvkostprinsippet som er i tråd med reglene i særlovgivningen. Eventuelle avvik fra retningslinjene bør derfor begrunnes.

Det fremgår også av forurensingsforskriften § 16-1 at «ved beregning av selvkost bør de til enhver tid gjeldende retningslinjer for beregning av selvkost for kommunale betalingstjenester legges til grunn.»

De viktigste endringene i de nye retningslinjene, gjeldene fra 2015, er:

- Beregningen av rentekostnaden (kalkylerenten) endres for bedre å samsvare med kommunens faktiske rentebetingelser.
- Tomtekostnadene kan inngå i selvkost. Motsatsen er at da må også en eventuell inntekt ved salg inkluderes.
- Retningslinjene er tydeligere på hvor lenge kommunen kan skyve overskudd eller underskudd på selvkosttjenestene foran seg: Disse bør være tilbakeført i løpet av fem år, men det åpnes for unntak fra dette.
- Kommunens plikt til å dokumentere selvkostberegningene er presisert.
- Retningslinjene er bedre tilpasset dagens situasjon, der tjenestene i mange tilfeller er skilt ut i egne selskaper. I den nye veilederen legges det opp til at grunnlagsdataene kan hentes fra selskapets egne regnskaper, og det er presisert at eventuelle selvkostfond kan legges i selskapet, og ikke nødvendigvis må ligge i kommunen.
- Lovfortolkninger fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet og fra Klima- og miljødepartementet er innarbeidet.

Enkelte sentrale selvkosttjenester:

- Renovasjon (forurensingsloven § 34)
- Slam (forurensingsloven § 26)
- Vann og avløp (lov om kommunale vass- og avløpsanlegg og forurensingsforskriften)
- Plan- og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven § 33-1)
- Kart og oppmåling (matrikkelloven § 32)
- Feietjeneste (brann- og eksplosjonsvernloven § 28)
- Saksbehandlingsgebyr etter havne- og farvannsloven (havne- og farvannsloven § 6)
- Anløpsavgift (havne- og farvannsloven § 25)

Komiteen går ikke nærmere inn på de enkelte selvkosttjenestene listet opp ovenfor, men vil likevel kort kommentere selvkost knyttet til anløpsavgift etter havne- og farvannsloven § 25. Kystverket som overordnet forvaltningsmyndighet på området, legger til grunn at anløpsavgiften ikke skal overstige selvkost, og avgiften skal være basert på forsvarlige trafikkprognoser og selvkostbudsjett. Det skal videre gjennomføres etterkalkulasjon for hvert år. Fordelingen av kostnader skal være dokumentert og etterprøvable. Kystverket har også presisert at det er anledning til å ta inn anløpsavgift, selv om havnen går med overskudd på sine øvrige forretningsområder.

I tillegg vil selvkost utgjøre et tak for hvor mye kommunen kan ta betalt for enkelte «myke» betalingstjenester som barnehager, SFO, hjemmesykepleie og institusjonsopphold. For noen av disse er det imidlertid gitt egne betalingsbestemmelser, slik at retningslinjene for selvkostberegning i praksis er lite aktuelle.

Sivilombudsmannen har behandlet en rekke saker som gjelder fastsettelse av gebyrer for kommunale betalingstjenester. I en uttalelse fra 2007 er kontroll med anvendelsen av selvkostprinsippet vurdert¹. Sivilombudsmannen bemerker at «*generelt sett reiser så vel beregning av selvkost, som fordelingen innenfor det enkelte tjenesteområde, kompliserte rettslige og regnskapsmessige problemstillinger, og det kan være vanskelig for den enkelte borger å kontrollere at reglene er fulgt.*» Videre understrekes betydningen av at kommunene gjennom kontrollutvalg og revisjon «*...kan drive egenkontroll uavhengig av klage fra*

---

¹[Sak 2007/953](#)

innbyggerne, er helt sentral for å sikre at selvkostprinsippet blir etterlevd. Forutsetningen er imidlertid at adgangen virkelig blir benyttet i praksis.»

Selvkostområdene er betydelige i kommunenes regnskap. Brukerne av kommuneregnskapet kan derfor ha behov for mer informasjon om disse områdene enn det regnskapsoppstillingene gir. *KRS nr. 6 Noter og årsberetning* legger derfor til grunn at det normalt vil være aktuelt og vesentlig å:

«Opplyse om resultatene for gebyrfinansierte selvkosttjenester der kommunen fastsetter betalingen etter lov og forskrift, gjerne over flere år. Opplysningene bør omfatte inntekter, kostnader, over-/underskudd og budsjettert (vedtatt) versus faktisk dekningsgrad. Videre opplyses om saldo på selvkostfond og bruk av/avsetning til fondene.»

Nytt kapittel 15 i forskrift om gjenvinning og behandling av avfall (avfallsforskriften) trådte i kraft fra 2015. I § 15-6 er det tatt inn bestemmelser om kontroll:

Kommunerådet, administrasjonssjefen, daglig leder i kommunalt foretak, kontrollutvalget og kommunerevisjonen skal i henhold til gjeldende regler om kontroll av kommunens virksomhet, jf. kommuneloven § 20 nr. 2, § 23 nr. 2, § 71 nr. 2 og kapittel 12, kontrollere at kravene i dette kapittelet overholdes.

Revisjonskomiteen legger til grunn at de krav, vurderinger og anbefalinger som følger av revisjonsstandardene og dette informasjonsskrivet vil ivareta revisors plikter etter denne bestemmelsen.

2. Revisors oppgaver

Selvkostberegningene har stor betydning for inntektssiden i kommunens regnskap. Kommunestyret fastsetter årlig gebyrene for de ulike selvkosttjenestene. Gebyrfastsettelsen danner grunnlaget for kommunens inntekter. Videre har håndteringen av over- og underskudd i selvkostregnskapene betydning for bruk av og avsetning til bundne fond, og kan dermed ha vesentlig betydning for kommunens regnskapsmessige resultat. Riktig selvkostbehandling er derfor ofte en forutsetning for et regnskap uten vesentlig feilinformasjon. Regnskapsrevisjonen må derfor omfatte revisjonshandlinger rettet mot dette området.

Vesentlighet

Revisor skal innhente tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for overholdelse av bestemmelser som anses å ha direkte betydning for fastsettelsen av vesentlige beløp og tilleggsopplysninger i regnskapet. Dette følger av ISA 250 punkt 13, jf. punkt 6.

Selvkostbestemmelsene, ved de ulike lover, forskrifter og retningslinjer, regulerer hvor mye kommunen kan ta betalt for de ulike tjenestene, og overholdelsen av disse bestemmelsene har dermed direkte betydning for størrelsen på kommunens inntekter. Flere av selvkostområdene vil være av vesentlig betydning for regnskapet i de fleste kommuner.

Revisor planlegger og gjennomfører revisjonen basert på vesentlighetsvurderinger. Det følger av ISA 320 punkt 10 at revisor i tillegg til å fastsette en vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett, skal fastsette særskilt vesentlighetsgrense for transaksjonsklasser, kontorsaldoer og tilleggsopplysninger hvor feilbeløp som er lavere enn vesentlighet for regnskapet totalt sett

rimelig kan forventes å påvirke de økonomiske beslutningene som treffes av brukerne på grunnlag av regnskapet.

Revisors vurdering av om det skal fastsettes særskilt vesentlighetsgrense på selvkostområdene, må gjøres med utgangspunkt i at brukerne av selvkosttjenestene betaler for tjenestene via gebyrer fastsatt av kommunestyret. Brukerne vil være interessert i å få sikkerhet for at de ikke betaler mer for disse tjenestene enn de skal. ISSAI 1320 påpeker i punkt P4 at offentligheten kan ha forventninger med hensyn til revisors rapportering av manglende overholdelse av pålegg fra myndigheter. På selvkostområdene kan slike forventninger gjøre seg gjeldende.

Revisjonskomiteen er imidlertid av den oppfatning at det normalt ikke vil være behov for en særskilt vesentlighetsgrense på disse områdene. Det kan imidlertid være grunn til noe økt aktsomhetskrav. Dette kan for eksempel synliggjøres ved å rapportere feil på selvkostområdet til kontrollutvalget.

Revisjonshandlingene på selvkostområdet er rettet inn mot å bekrefte årsregnskapet. Dersom kontrollutvalget ønsker økt sikkerhet for at innbyggerne betaler riktige gebyrer, kan utvalget bestille ytterligere revisjonshandlinger, herunder forvaltningsrevisjon.

Selvkostregnskapet

Vann- og avløpsområdet (VA) vil for eksempel i de fleste kommuner ha et slikt volum at revisor årlig må vurdere om de VA-inntekter og utgifter som kommer til uttrykk i regnskapet er korrekte. Revisor vil da måtte ta stilling til fullstendigheten i VA-inntektene og om de gebyrer som er benyttet samsvarer med kommunestyrets vedtak. Revisor må videre vurdere om vesentlige direkte utgifter som vedrører VA-området er gyldige med mer. For å ta stilling til om fondsbruk og fondsavsetninger i regnskapet er korrekte, vil revisor måtte basere sin kontroll på de særskilte for- og etterkalkyler som administrasjonen setter opp og som tar hensyn til de indirekte kostnadene og kapitalkostnadene på VA-området.

Tilsvarende vurderinger må gjøres på andre selvkostområder. Renovasjon er et særskilt område, siden selvkost der ikke bare et tak for kommunens inntekter, men også et gulv. Da må revisor også vurdere om kommunens gebyrer er store nok.

Havneområdet er et relativt nytt selvkostområde i mange kommuner. Det kan derfor i en periode være grunn til å ha fokus på dette området spesielt. Her er brukerne ikke de enkelte innbyggerne, men snarere mer profesjonelle aktører som rederier og lignende.

Revisjon av inntekter har ofte hovedfokus på fullstendighet. På selvkostområdene, hvor regelverket setter rammer for kommunenes prissetting, vil det i tillegg til manglende fullstendighet også være risiko for at inntektene ikke samsvarer med selvkostbestemmelsene. Kommunens kostnader danner taket for størrelsen på kommunens inntekter. I tillegg til å revidere de utgiftene som ligger i regnskapet, må revisor derfor vurdere fordeling av indirekte kostnader. Dette har også betydning for korrekt håndtering av selvkostfond (bundne driftsfond). Erfaringsmessig er det også risiko knyttet til avgrensningen mellom drifts- og investeringsregnskapet. Det kan foreligge insitamenter for å føre investeringsutgifter i selvkostregnskapet (drift) og dermed finansiere investeringsutgiften med årets brukerbetaling. Investeringsutgifter på selvkostområdet skal dekkes over tid gjennom avskrivninger og renter.

Over- og underskudd på selvkostområdene håndteres ved selvkostfond. Dette ivaretas ved bruk av etterkalkyler på selvkostområdene.

En naturlig kontroll for å bekrefte at selvkostområdet er uten vesentlige feil eller mangler, er å etterspørre kommunens etterkalkyle på området og vurdere denne opp mot de regnskapsopplysninger som er tilgjengelig i kommunens eget regnskap og de forutsetninger etterkalkylen for øvrig bygger på.

Mangler kommunen etterkalkyler, kan revisor med stor sannsynlighet ikke innhente tilstrekkelig revisjonsbevis for at selvkostområdet er korrekt behandlet i kommunens regnskap. Revisor kan i et slikt tilfelle ikke uttale seg om regnskapet på dette området, og vil da måtte ta forbehold om dette i revisjonsberetningen.

Kommunen skal se selvkostregnskapene over flere år i sammenheng, slik at det føres kontroll med at gebyrene samsvarer med selvkost over en 3-5 års periode. Revisor bør kontrollere utviklingen av det enkelte selvkostfond.

Noteinformasjon

Noter er en del av årsregnskapet. Revisor skal gjennom revisjonen av årsregnskapet også vurdere noteopplysningene, både at notene er fullstendige og at det materielle innholdet i notene er korrekte.

Selvkosttjenester organisert gjennom egne selskaper

Selvkostprinsippet gjelder uavhengig av hvordan tjenesten er organisert. Gebyrene for selvkosttjenesten fastsettes av kommunestyret. Retningslinjene beskriver at selvkostfondene både kan ligge i selskapet og i kommunen.

Har kommunen organisert tjenesten gjennom et selskap e.l., vil disse organisatoriske enhetene som regel være ansvarlige for å utarbeide selvkostkalkylen i sin helhet. I slike tilfelle skal kommunen opplyse om organisasjonsformen og resultatet av selvkostområdet i noteopplysninger i sitt regnskap, jf. KRS nr 6 (F) Noter og årsberetning pkt 3.1. nr. 1 og 9.

Der selvkosttjenester er skilt ut i egne selskaper, må kommunen sikre at selvkostprinsippet overholdes. Revisor bør påse at kommunen har tilstrekkelig informasjon for å sikre selvkostprinsippet.

3. Rapportering

Revisor har ingen særskilte rapporteringskrav på selvkostområdene, utover det som følger av revisjonsforskriften og revisjonsstandardene. Vesentlige feil eller mangler på selvkostområdene rapporteres dermed gjennom nummererte brev og eventuelt i revisjonsberetningen.

Avdekker revisor feil som medfører vesentlig feilinformasjon i regnskapet, må revisor avgi en revisjonsberetning med forbehold. Dette kan for eksempel være vesentlige feil eller mangler ved de beregninger som er foretatt, at opplysningene i etterkalkylene ikke lar seg verifisere eller andre feil knyttet til selvkostområdet. Er feilinformasjonen både vesentlig og gjennomgripende, avgis revisjonsberetning med negativ konklusjon.

Dersom det ikke foreligger etterkalkyler som dokumenterer at selvkost er korrekt håndtert på vesentlige selvkostområder, vil revisor som regel ikke kunne uttale seg om regnskapsinformasjonen på området. I slike tilfeller må revisor avgi revisjonsberetning med

forbehold. Er den mulige feilinformasjonen både vesentlig og gjennomgripende, avgis en revisjonsberetning som konkluderer med at revisor ikke kan uttale seg om årsregnskapet.

Økt aktsomhetskrav på selvkostområdet kan for eksempel synliggjøres ved å rapportere avdekkede feil på området til kontrollutvalget, selv om feilene ikke er vesentlige for regnskapet.

4. Avslutning

Oppsummert er revisjonskomiteens vurdering at revisjonshandlingene på selvkostområdet bør rettes inn mot kontroll av etterkalkyler, håndtering av selvkostfond og noteinformasjon. Det understrekes imidlertid at revisjonshandlingene må tilpasses risiko- og vesentlighetsvurderingene i den enkelte kommune.

Revisjonshandlingene på selvkostområdet er rettet inn mot å bekrefte årsregnskapet. Dersom kontrollutvalget eller andre ønsker økt sikkerhet for at innbyggerne betaler riktige gebyrer, kreves ytterligere revisjonshandlinger.

Kommunestyret eller kontrollutvalget står fritt til å be om en særskilt uttalelse fra revisor om selvkostberegningene. En slik uttalelse kan etter nærmere avtale eventuelt avgis etter ISAE 3000 eller ISRS 4400 og vil normalt representere en tilleggstjeneste fra revisor utover det som kreves for å bekrefte regnskapet. En grundigere kontroll med etterlevelsen av selvkostregelverket kan også bestilles av kontrollutvalget som en forvaltningsrevisjon.

Med hilsen
NKRFs revisjonskomité

Unn H. Aarvold
leder